

A romániai népmozgalmi statisztikai adatgyűjtésekről

Erdélystat – módszertani tájékoztató

A koronavírus-járvány idején kiemelt figyelem fordult az úgynevezett természetes népmozgalmi mutatószámok, elsősorban a halálozási és a születési adatok felé. Mekkora növekedés és mekkora csökkenés figyelhető meg az említett adatokban, és mi lehet mindezek oka?

A statisztikai adatok értelmezését megnehezíti és sok esetben félreértésekhez, téves következtetésekhez vezethet, ha nem vesszük figyelembe, hogy Romániában ugyanazokra a népmozgalmi adatokra legalább hat különböző adatközlés vonatkozik.

A statisztikai hivatal az **előzetes adatokat (date provizorii)** leggyorsabban is csak néhány hónapos késéssel közli. Ezen adatok akkor és arra a hónapra vonatkozóan kerülnek „elkönyvelésre”, amikor a statisztikai rendszerben rögzítésre kerülnek, függetlenül attól, hogy maga az esemény (születés, halálozás) mikor történt.

Normális körülmények között ez nem jelent különösebb torzítást, a járványhelyzet viszont ezen a területen is új szempontok megvizsgálását tette szükségessé. A járvány előtti utolsó „békehónapban”, 2020 januárjában például a Románia-szinten előzetes adatként jelentett 23 352 haláleset 96%-a ténylegesen januári haláleset volt, és ezeknek csupán 4%-a, azaz 918 eset csúszott át az előző hónapról a januári adatba. 2020 decemberében már 36 116 haláleset szerepel előzetes adatként. Ezekből viszont 2792 (8%) valójában olyan korábbi elhalálozás, amit csak decemberben jelentettek. A decemberi halálesetek jelentős része pedig majd a januári vagy februári előzetes adatokban jelenik meg.

Ezeket az előzetes adatokat később úgynevezett **félíg-végleges adatokká (date semi-definitive)** alakítják. Ezekben a félíg-végleges adatokban az esemény ideje már valós: vagyis minden népmozgalmi esemény oda, arra a hónapra kerül elkönyvelésre, amelyben történt. Ezek az adatok azonban még messze nem a véglegesek, jóval alacsonyabbak azoknál, jellemzően a születések számánál szoktak történni későbbi, felfelé irányuló korrekciók.

A **végleges adatok (date definitive)** közlésére csaknem egy évet kell várni, és a végleges számok rendszerint magasabbak, mint a félíg-véglegesek, illetve az előzetesek. Az eltérés fő – de nem kizárólagos – oka, hogy a végleges adatokban immár azon személyek kerülnek rögzítésre, akiknek az esemény (szülés, halálozás) bekövetkeztekor az állandó lakhelye vagy a szokásos tartózkodási helye Románia volt. (Az előzetes adatok esetében csak a rezidens lakosságra vonatkoznak az adatok, vagyis azokra, akiknek a szokásos tartózkodási helye Romániában van.) További feltétel természetesen az is, hogy az esemény anyakönyvezése megtörténjen. Ez – ha az esemény Romániában történt – (szinte) automatikus; ha azonban a szülés, a haláleset külföldön történt, akkor már nem automatikus, azaz az anyakönyvezés az érintett családoktól függ. Ha tehát valaki például Svédországban él, ott dolgozik, ott is szül, de a bejelentett állandó lakhelyét Romániában megtartotta, és gyermekét itthon is anyakönyvezte, akkor a gyermek bekerül a végleges adatok közé.

Ez a Román Statisztikai Intézet által követett módszertan – bár növeli a statisztikákban megjelenő születésszámot, javítja a demográfiai mutatókat – európai szinten nyilván problémát jelent, hiszen így egyes események lekönyvelésére két országban is sor kerül, tehát azok

európai szinten nem összesíthetőek. A fenti gyermek például a svéd és a román születésszámokban is megjelenik.

Ezt a problémát akarta kezelni az Eurostat, amikor előírta, hogy kerüljenek közlésre a **szokásos tartózkodási hely (reședința obișnuită) szerinti végleges adatok** is. (Angolul ez „usual residence”, a magyar állami statisztikákban azonban a „magyarországi lakóhely”- kifejezés használatos ugyanerre a statisztikai fogalomra). A szokásos tartózkodási hely meghatározása meglehetősen összetett és életszerűtlen: szokásos lakóhelynek alapvetően az számítana, ahol az ember megszakítás nélkül legalább 12 hónapja él, vagy ha meg is szakítja tartózkodását, a szándéka az, hogy legalább egy éven át a szokásos lakóhelyén maradjon¹. A gyakorlatban persze sokszor igen nehéz megállapítani például egy külföldön történt haláleset romániai anyakönyvezésénél, hogy mi is lehetett „az elhunyt szándéka”. A romániai gyakorlat változott ezen a téren: az első években a tartózkodási hely szerinti végleges adatok megállapításakor egyszerűen az összes olyan esetet törölték, ami nem Románia területén történt. Nagy is volt a különbség a két adat között, elsősorban a születésszámok esetén. (2013-ban például 26 333 élveszületésnyi különbség volt a két szám között.) Később változott a gyakorlat, és jelenleg a román állampolgárok külföldön történt népmozgalmi eseményeit, ha azt bejelentik Romániában, illetve ha az érintettnek van érvényes romániai lakcíme, már nem törlik ebből az adatból sem. Így viszont a hagyományos és a tartózkodási hely szerinti adatok közötti eltérés alacsonyra vált (születések esetén kevesebb mint 2%, azaz évi 3000–4000 gyermek). Tehát a két párhuzamos adatközlés inkább megzavarja a statisztikát használókat, mintsem segíti a folyamatok valós értelmezését.

A helyzetet tovább bonyolítja, hogy ezt követően mindkét típusú végleges adat utólagos adatrevízióját is elvégzik, ekkortól beszélünk **felülvizsgált adatokról (date revizuite)**. Ennek a folyamatnak a lényege, hogy utólag megnövelik a születések és a halálozások számát azokkal az esetekkel, amelyek csak a későbbi évek folyamán derültek ki. Például egy eltűnt személyről utólag, évekkel később derül ki, hogy elhunyt. Ekkor az ő adatait utólag hozzáadják az adott év elhunytjaihoz, amennyiben ez legkésőbb az adott eseményt követő két év és négy hónap alatt a tudomásukra jut. Ez a hosszadalmas felülvizsgálat az oka annak, hogy jelenleg a 2017-es adatok azok, amelyeknek felülvizsgálatnak tekinthetőek. Az említett évre és korábbi évekre vonatkozó adatok (elvileg) már nem módosulnak a jövőben sem.

További problémát jelent, hogy **vegyes adatközlésekre** is sor kerül: úgy közölnek például egy, az elmúlt tizenkét hónapra vonatkozó megyei születésszámot, hogy azok részben előzetes, részben félig-végleges adatok. (Illetve a sajtóban időnként felbukkannak a nem hivatalos statisztikákból származó kórházi vagy a város anyakönyvi hivatalának adatai is.)

¹ „Reședința obișnuită” înseamnă locul în care o persoană își petrece în mod normal perioada zilnică de odihnă, fără a ține seama de absențele temporare pentru recreere, vacanțe, vizite la prieteni și rude, afaceri, tratamente medicale sau pelerinaj religios. Următoarele categorii de persoane sunt considerate a avea reședința obișnuită în România:

(i) persoane care au locuit la adresa reședinței obișnuite pentru o perioadă neîntreruptă de cel puțin 12 luni înainte de data de referință sau

(ii) persoane care s-au stabilit la adresa reședinței obișnuite cu mai puțin de 12 luni înainte de data de referință, cu intenția de a rămâne pentru cel puțin un an.